

MÜLK SAHİPLİĞİNİN BAŞLANGICI

Thorstein VEBLEN*

Çev. Gamze GÜRLER**

Kabul görmüş ekonomik teorilerde mülk sahipliğinin temeli çoğunlukla mal sahibinin üretken emeği olarak tasavvur edilmiştir. Bu, üzerinde çok düşünmeden ya da sorgulamadan, mülkiyetin meşru temeli olarak alınmıştır; işe yarar bir şey üreten kişi onu kullanmalı ve ondan yararlanmalıdır. Bu konu başlığı üzerine klasik hattaki sosyalistler ve iktisatçılar -iktisadi spekülasyonun iki uç noktası- büyük ölçüde hemfikirdir. Bu çelişkili değildir, ya da en azından yakın bir zamana kadar değildir; bu nokta aksiyomatik bir öncül olarak kabul edilmekteydi. Bu, sosyalistler açısından, emekçinin ürettiği emeğin tüm ürününü alması gerektiğine ilişkin taleplerinin temeli olarak hizmet görmüştür. Klasik iktisatçılar açısından ise bu öncül, muhtemelen bir değer teşkil ettiği ölçüde bir sorun da olmuştur. Onları, kapitalistin nasıl kendi kullanımına geçirdiği ürünlerin “üreticisi” olduğu ve emekçinin ürettiğini aldığı [iddiasının] ne kadar doğru olduğu konusunda bitmek bilmeyen bir açıklama zahmetine sokmuştur. Yaratıcı sanayiden oldukça ayrılmış ara sıra ortaya çıkan mülk sahipliğinin örnekleri normalden sapmalar olarak tanınır ve kabul edilir; bunlar rahatsız edici nedenlerden kaynaklanırlar. Esas iddia, normal durumlarda servetin alıcının üretime katkısıyla orantılı olarak -ve bazı bakımlardan inandırıcı olması nedeniyle- dağıtıldığı iddiası neredeyse hiç sorgulanmamıştır.

Bugün mülk sahipliğinin tanımlayıcı temeli sadece mülk sahibinin üretken emeği değildir, mülk kurumunun türetiminin izi aynı şekilde iki geyik ya da bir kunduz ya da on iki balık getiren varsayımsal bir vahşi avcının üretken emeğine dek geri götürülebilir. İktisatçılarca yazıldığı kadarıyla mülkiyetin kökeninin konjonktürel tarihi, Doğal Haklar ve zorlayıcı bir Doğa Düzenine ilişkin önyargılar ile ilerleyen bir konjonktürden inşa edilmiştir. (Tıpkı evrimci iktisatçıların öncesinde, klasik iktisatçılarda söz konusu olduğu gibi) mülk sahipliği sorununun çözümüne yalnızca rastlantısal bir ilgi ile yaklaşan, doğal hakların önyargılarıyla desteklenmiş herhangi birine tüm bunlar oldukça problemsiz görünür. Bu yaklaşım, kurumu hem mantıksal türetimi hem tarihsel

*Veblen, T., 1898, “The Beginnings of Ownership”, *American Journal of Sociology*, 4 (3), s. 352-365.

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji A.B.D., ravenloft-@hotmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 15.12.2015, Kabul Tarihi:25.12.2015

gelişimi açısından yeterli yeterince açıklar. “Doğal” mülk sahibi, bir araç “üreten” kişi ya da üretken güce yapısal olarak eşdeğer bir sarfiyat ile nesneyi bulan ve tahsis eden kimsedir. Böyle bir kimsenin, yaratıcı sanayi fikri altındaki mülk sahipliği fikrinin dolaysız mantıksal kapsamı gereğince, aracın sahibine dönüştüğü düşünölmüştür.

Bu mülkiyetin doğal hakları teorisi, izole ve kendi kendine yeten bir bireyin yaratıcı çabasını ona devredilen mülkiyetin temeli yapmıştır. Böyle yaparken izole ve kendi kendine yeten bir bireyin var olmadığı gerçeğini gözden kaçırmıştır. Aslında tüm üretim topluluk içinde ve topluluk yardımıyla üretimdir ve bütün servet ancak böylelikle toplum içinde var olur. Güvenle söylenebilir ki, insan ırkının gelişim sürecinde, endüstriyel izolasyona düşen ve dolayısıyla yalnızca kendi bağımsız çabasıyla işe yarar bir araç üreten bir birey yoktur. Mekanik işbirliğinin olmadığı yerde bile, insana daima diğerlerinin deneyimleri rehberlik etmiştir. Bu kuralın tek olanaklı istisnaları, zaman zaman yarı-ispatlanmış söylentilerle güncellik kazanan kayıp ya da terk edilen çocukların vahşi hayvanlarca büyütölmeleri örnekleridir. Fakat bu kimsesiz çocukların aykırı, yarı-hipotetik yaşamları, mülk sahipliği kurumunun temellendirilmesi ölçüsünde, sosyal gelişimi hemen hemen hiç etkilemez.

Üretim sadece toplumda, bir endüstriyel topluluğun dayanışması vasıtasıyla yer alır. Sınırları genellikle belli belirsiz tanımlanan bu endüstriyel topluluk, küçük ya da büyük olabilir; ama daima gelenekleri, aletleri, teknik bilgileri, kullanımları aktaracak ve barındıracak kadar geniş ve bunlar olmadan bireylerin bir diğeriyle ya da çevreleriyle ekonomik ilişkisinin ve endüstriyel örgütlenmenin olamayacağı bir grubu içerir. İzole olmuş birey üretici bir fail değildir. Yapabileceği en iyi şey, toplu halde yaşamayan hayvanların yaptığı gibi mevsimden mevsime hayatta kalmaktır. Tek başına ya da başka şekilde, teknik bilgi olmadan üretim, ve böylece sahip olunacak birikim ve servet olamaz. Endüstriyel topluluktan ayrıışmış teknik bilgi yoktur. Bireysel üretim ve bireysel üretkenlik diye bir şey olmadığına göre; mülk sahipliğinin mülk sahibinin bireysel üretken emeğine dayandığı doğal-haklar önyargısı kendi varsayımlarının mantığı altında bile kendisini saçmalığa dönüştürür.

Meseleyle etnolojik açıdan ilgilenen bazı yazarlar, mülk sahipliği kurumunu bireyler tarafından silahların ve süs eşyalarının alışıldık kullanımına doğru iz sürerek ele almışlardır. Başkaları ise, mülk sahipliğinin kökenini davetsiz misafirlere karşı zorla tutulan ve bu yolla sahibi olunan, sosyal grubun konumlandığı belli bir toprak parçasında bulmuştur. İkinci hipotez, kolektif bir hareket ile zapt etme ya da kahramanlık ile kullanma hakkı uyarınca toprağın

ortak mülkiyetine dayanmakta ve böylelikle üretken emeğe dayanan mülk sahipliği görüşünden temelde farklılaşmaktadır.

Mülk sahipliğinin bireyler tarafından silahlar ve süs eşyaları gibi şeylerin alışıldık tüketiminin bir sonucu olduğu görüşü, görünüşte iyi bir biçimde desteklenmiştir ve doğal haklar önyargısının nitelikli onayına sahiptir. Bilinen bütün ilksel kabilelerin kullanım biçimleri ilk bakışta bu görüşü destekler görünmektedir. Bütün topluluklardaki üye bireyler silahları üzerinde, ve şayet varsa süslenme, giyinme ve tuvalete ilişkin birçok eşya üzerinde de az ya da çok serbest kılınmış kullanım ve kötüye kullanım hakkını tecrübe eder. Bu kullanım biçimi modern iktisatçıların gözünde mülk sahipliği olarak kabul edilir. Böylece çağdaş sınıflandırmada mülk sahipliği başlığı altına getirilebilecek olan en erken kullanım biçimlerinin ortaya çıkışına gelindiğinde, mesele sadece maddi bir olgu meselesi olarak anlamlandırılırsa; mülk sahipliğinin bu nesnelere bireysel kullanım biçimine dönüşmesiyle başlaması gerektiği söylenmek zorundadır. Ancak mesele, kurumları inceleme altında olan ilksel insanın bakış açısıyla irdelenirse karşıt bir biçimde çözümlenmek zorunda olacaktır. Meseledeki asıl vurgu, ilk olarak ilk barbarların düşünce yapılarında aldığı şekliyle, mülk sahipliği kurumunun kökeni olmaktadır. Söz konusu husus, mülkiyet sahipliği veya mülkiyet fikrinin türetilmesiyle ilgilidir. Şu anki niyetimiz için önemli olan, önyargılarımızla, bir mülkiyet ilişkisi olarak ilksel vahşi veya barbarın ilişkisinin küçük kişisel etkilerinin incelenmesi değil, onun nesneyi kavrayış biçiminin incelenmesidir. Bu, vahşinin doğrudan şahsıyla alakalı ve onun sürekli kullanımı için tahsis edilmiş olan bu nesnelere bakış tarzına ilişkin bir meseledir. Bu, kurumların türetiminin tüm soruları gibi, özünde bir mekanik bir olgunun değil halk-psikolojisinin sorusudur; ve böyle algılandığında, [vahşinin nesnelere kullanım biçiminin bir mülk sahipliği ilişkisi olduğu iddiası] olumsuz yanıtlanmak zorundadır.

İster vahşi ister uygar olsun, sıradan insan; görüngüyü ilk elden aşına olduğu varlığı yani kişiliği bakımından tasavvur etmeye eğilimlidir. Bu alışkanlık vahşide uygar insana nazaran daha az ehlileştirilmiştir. Gücün bütün açık tezahürleri -insan iradesine benzer bir biçimde bir miktar faillik yoluyla bir amaca yönelik olarak ortaya konmuş çabanın- arzusunun dışavurumları olarak kavranmaktadır. Arkaik kültürün bakış açısı güçlü, nüfuz eden kişiliğe dayanır ki bu kişiliğin gözler önüne serdiği yaşam, insanın ya da şeylerin girdiği her ilişki içinde var olduğu düşünülen temel gerçektir. Bu bakış açısı, geniş ölçekte erken kültürün tüm kurumlarını -ve daha küçük ölçekte kültürün daha sonraki aşamalarını- şekillendirir ve renklendirir. Bu düşünce alışkanlığı rehberliği altında, bireyin kişisel etkileriyle olan ilişkisi, basitçe mülk sahipliği ilişkisinden

daha yakın bir ilişki olarak algılanır. Mülk sahipliği, bu olguyu tanımlamak için oldukça yüzeysel ve renksiz bir terimdir.

Vahşinin ve barbarın anlayışında kişiliğin sınırları, modern biyolojik bilimin tanıyacağı sınırlarla denk düşmez. Onun bireyselliğinin, onunla az ya da çok dolaysız olarak ilgili olgu ve nesnelerin oldukça geniş bir alanını, sınırları belli ve kesin olmayan bir biçimde kapsadığı düşünülür. Meseleye ilişkin anlamlandırmamıza göre bu nesnelere kişiliğinin sınırlarının dışında bulunur, ve onun algıladıklarımızın çoğuyla organik bir ilişkiden ziyade ekonomik bir ilişki içerisinde yer aldığını tasavvur ederiz. Olguların ve nesnelerin sözde-kişisel alanı genellikle insanın gölgesini; su veya benzeri bir yüzeydeki görüntüsünün yansımaları; adını; ona özgü dövme işaretlerini; eğer varsa totemini; bakışını; özellikle görünebilir olduğunda nefesini; el ve ayak izini; sesinin tonunu; bedeninin herhangi bir görüntüsünü veya temsilini; bedeninden çıkan herhangi bir salgıyı ya da kokuyu; kesilen tırnakları; kesilmiş saçlarını; süslerini ve kolyelerini; özellikle bedenine şekil vermiş olan gündelik kullanımdaki kıyafetlerini; bilhassa onun için dövülmüş ona özgü totemik ve benzeri bir tasarımı; sürekli taşıdığı favori silahlarını kapsar. Bunların ötesinde sözde-kişisel alanına dâhil olabilecek ya da olamayacak birçok sayıda başka ufak tefek şeyler de vardır.

Bütün bu olgular ve nesnelere dizisi ile ilgili olarak, bireyin kişiliğinin "etki alanı", onların hepsini aynı kudret derecesiyle kapsayacak şekilde algılanmaz; onun bireyselliği hissedilmeyen, yarı-karanlık geçişlerle dışsal dünyadan farksız hale gelir. Sözde-kişisel alanın içinde bulunan bu nesnelere ve olgulara, vahşinin önemli ölçüde ona özgü olan düşünce alışkanlıkları içinde şekillenir. Onlar, ekonomik bir ilişkinin bulunduğu ve eşitlikçi, yasal talebinin olduğu şeyler kümesi değildir. Bu araçlar onun elleri ve ayakları, ya da nabız atışı, ya da sindirimi, ya da vücut sıcaklığı, ya da uzuvlarının veya beyninin hareketleri ile aynı biçimde algılanmaktadır.

Bu görüşü sorgulamaya istekli herhangi birinin tatmini için, hemen hemen her insanın kullanım biçimlerine başvurulabilir. Nüfuz eden bir kişilik ya da kişiliğin yarı-karanlık bir bölgesi gibi bazı kavramlar, örneğin hediye vermede ve andaç tutma bağlamında anlaşılabilir. Tılsımların işleyişinde; tüm büyücülüklerde; dini tören ve benzeri dini ayinlerde; Tibet dua-çarkı gibi pratiklerde; kutsal emanetlere, resimlere ve sembollere tapınmada; kutsal yer ve yapılara hemen hemen evrensel olan hürmette; astrolojide; kesilen saçlar ve tırnaklar, fotoğraflar vasıtasıyla kehanette bulunmada ve benzeri şeylerde daha kesin olarak mevcuttur. Böylesi bir sözde-kişisel alan düşüncesinin belki de en az tartışılabilir kanıtı birlikduygu büyüğü pratikleri tarafından sağlanmaktadır;

aşk tılsımından dini törenlere, bu pratikler esasında tüm dünya üzerinde çarpıcı bir benzerlik göstermektedir. Onların temel dayanağı, arzulan bir etkinin, sözde-kişisel alan içinde kalan bazı nesnelere yoluyla, belirli bir kişi üzerine işlenebileceği fikridir. Bu yolla yaklaşan bir kişi belki bir ölümlü, belki de iyi ya da kötü arayışına aracılık eden güçlü, ruhani bir faildir. Büyücü veya tılsımla uğraşan biri, herhangi bir yolla kişinin bireyselliğinin yarı-karanlık bölgesine erişebilirse, sözde-kişisel olguların alanında şekillendiği gibi, olgu ya da nesnenin ilgili olduğu kişiye karşı iyi ya da kötü çalışabilecektir; ve bu amaçla sergilenen büyü ritüelleri, etkinin işleneceği kişiyle daha yakından ilişkide olan saldırı noktasını karşılayan nesneye oranla daha büyük kuvvet ve kararlılıkla işleyebilecektir. Basitçe söylemek gerekirse, ekonomik bir ilişki, büyücülük için bir imkân sağlamaz. Bir kişinin belirli bir nesneyle ilişkisinden birlikduygu büyüsunün amaçlarına yönelik olarak faydalandığında, ilişkinin sade bir yasal mülk sahipliğinden daha önemli bir şey olarak tasarlanacağı belirtilebilir.

İlksel vahşinin daha sonraki terminolojide özel mülkiyet olarak sınıflandırılacak olduğu böylesi kıt eşyaları, onun tarafından tam olarak kendi mülkiyeti olarak düşünülmemiştir; bu eşyalar organik olarak onun şahsına aittir. Sözde-kişisel alanı içinde yer alan şeylerin hepsi, onunla aynı yakınlık ya da devamlılık derecesiyle ilişkili olmamaktadır; fakat bireyselliği altına daha uzaktan ve şüpheyle dâhil olan bu araçlar, haliyle onun için kısmen organik ve kısmen onun mülkiyeti olarak da algılanmamaktadır. Buna alternatif ise, bu organik ilişki ve mülk sahipliği arasında yer almaz. Sözde-kişisel alanın sınırlarında yer alan belirli bir nesnenin, zamanaşımıyla geçerliliğini yitirmesi ya da ilişkiden istemli olarak kopması yoluyla, alandan elenmesi ve yabancılaşması kolaylıkla gerçekleşebilir. Fakat bu gerçekleştiğinde, nesnenin organik ilişkiden söz konusu kişiye dışsal ve onun tarafından sahip olunmuş şeylerin dolaylı bir kategorisine kaçtığı düşünülmez. Eğer bir nesne bu yolla bir beden organik alanından kaçarsa, bir başkasının alanına geçebilir; ya da kendisini yaygın kullanıma sokan bir araç ise, topluluğun ortak varlığı içine girebilir.

Bu ortak varlığa ilişkin olarak, ister bireysel ister komünal olsun hiçbir mülk sahipliği kavramı ilksel topluluğa uyarlanamaz. Bireysel mülk sahipliği fikrinden görece daha geç gelişen komünal bir mülk sahipliği kavramı fikrine psikolojik bir gereklilik nedeniyle geçilmiş olmalıdır. Mülk sahipliği geleneksel bir iddia temelinde bir nesne üzerindeki onaylanmış takdir yetkisidir; bu, sahibin sahip olunan nesnenin kontrolünü tetkik eden kişisel bir fail olduğu anlamına gelmektedir. Kişisel bir fail, nesnelere üzerindeki ortak bir yargı gücünü kullanması için tasarlanan herhangi bir insan grubunun ve –yasal bir kurgunun doğasının- yalnızca olası bir geliştirilmesiyle olan bir bireydir. Mülk sahipliği

bireysel bir sahibe işaret eder. Sözde-kişisel ortak yargı gücü ve bu türden bir kontrol, yalnızca derinlemesine düşünme ve zaten tanıdık olan bir kavramın kapsamını genişletme yoluyla kişilerin bir grubuna atfedilmeyle ilgili olmaktadır. Komünal mülk sahipliği sadece yarı-mülk sahipliğidir; bu yüzden zorunlu olarak türetilmiş bir kavramdır ve taklidi olduğu bireysel mülkiyet kavramını öncülleyememiştir.

Mülk sahipliği fikri geliştirildikten ve tutarlılık kazandıktan sonra, kullanıcının kişiliği tarafından kendisine ait nesnelere uygulandığı nüfuz etme kavramını keşfetmek şaşılacak bir şey değildir. Aynı zamanda belirli bir nesnenin, günlük kullanımda kişisel anlamda bir köleye ya da ataerkil bir ailenin alt derecede bir üyesine ait olan ama mülkiyet olarak hane reisine ya da efendisine ait olan aksesuarlar ve diğer nesnelere örneğinde olduğu gibi, bir kişiye aitken bir başka kişinin sözde-kişisel alanı içinde kalması kabul edilebilirdir. Buna ilişkin iki kategori, (a) bir kimsenin kişiliğinin nüfuz etmesi yoluyla sağlanan nesnelere; (b) hem hiçbir şekilde kesişmeden hem de bir başkasının yerine geçmeden sahip olunan nesnelere. Bu iki fikir, aynı nesnenin bir bağlam altında bir kişiye ve başka bir bağlam altında başka kişiye ait olabileceği; öte yandan belli bir nesnenin bir bağlam dışında kaybolmadan her iki ilişkiye katılabileceği fikirleri, özdeş olmaktan çok uzaktır. Belli bir araç, örneğin bir fotoğraf ya da bir hatıra, ait olduğu kişinin idaresinde bireyin sözde-kişisel alanı dışına çıkmadan sahiplerini değiştirebilir. Buna benzer bir örnek, kutsal olduğu azize ya da ilaha kişisel anlamda ait olan herhangi bir kutsal yer ya da yapının dünyevi mülk sahipliğidir.

Bir gelişim süreciyle birinin ötekini dışında gelişmiş olmasını son derece olanaksız kılması dolayısıyla, bu iki kavram çok farklı, hatta kıyaslanamazdır. Fikirlerin böyle bir ikamesini kapsayan bir geçiş, dıştan gelen bazı belirgin etkilerin haricinde hemen hemen hiç yer alamaz. Böyle bir adım, yeni bir başlık altında yeni bir kategorinin inşası ve belli bazı olguların yeniden sınıflandırılması anlamına gelecektir. Sözde-kişisel alanda yer alan olgu ve şeyleri mülk sahipliği kategorisi altında belli başka şeylerle yeniden sınıflandırmaya dair itki, istila eden kimsenin yetkisi kavramından ziyade, sonraki gelişimin kısıtlayıcı bazı zorunluluklarından gelmiş olmalıdır. Bu yeni kategori basitçe eskisinin güçlendirilmiş bir biçimi değildir. Servet fikrinin revaçta olmaya başlamasından sonra, başlangıçta nüfuz etme yoluyla bir bireye ait olduğu düşünülen her eşya, onun servetinin bir parçası olarak sayılagelmemiştir. Bir bireyin ayak izi, görüntüsü ya da sureti, adı gibi öğeler, sahip olunan nesnelere başlığı altına, nihayetinde hiç dahil olamayacak olsalar bile, pek yavaşça dahil olurlar. Onun tarafından sahip olunagelmeleri rastlantısal bir durumdur, ancak onlar onun sözde-kişisel alanındaki yerini uzun

süre tutmaya devam ederler. Evcil hayvan örneği, bu iki kavram arasındaki farklılığın iyi görülmesini sağlamaktadır. Bu insan-olmayan bireyler mülk sahipliğinden acizdirler, ancak onlara bir nüfuz eden bireysellik niteliğini atfeden ayak izleri, yaşam alanları, kırılmış tüyleri gibi şeyler mevcuttur. Bu eşyalar modern uygar topluluklarda bile, birlikduygu büyüünün amaçlarına yönelik kullanılmaktadır. Ayın evrelerinin insan ilişkileri üzerinde uğurlu ya da uğursuz etkileri olabildiğine dair amiyane inanç, mülk sahipliği ve nüfuz etme arasındaki farklılığı hala açık bir şekilde gösterebilen bir örneklemedir. Değişken ayın, sözde kişisel bir alanı akla getiren ama kendine has mülk sahipliğini mutlaka kastetmeyen ortak bir etki veya spiritüel bir yayılım aracılığıyla iyi ya da kötü görev yapacağı düşünülür.

Mülk sahipliği, bir yandan üretken çaba kavramına ve diğer yandan sürekli kullanıma naif bir şekilde dahil olan basit ve içgüdüsel bir kavram değildir. O, izole olmuş bireyin zihinsel teçhizatının bir ögesi olarak başlangıçta verilen bir şey değildir; toplumsal sözleşme kuramı tarafından atfedilen biçimden sonra, insanların ortak yaşamın baskısı altında üretimde işbirliğine vardığında, çalışma düzenlemeleri yaptığında ve karşılıklı feragat ettiğinde bir dereceye kadar öğrenmiş olmak zorunda olduğu bir şeydir. Bu, öğrenilmesi gereken uzlaşım bir olgudur; alışkanlık kazanmanın uzun bir süreci vasıtasıyla geçmişte bir kurum içinde gelişen ve bütün kültürel olgular gibi nesilden nesile aktarılan kültürel bir olgudur.

Geçmişimizin kültürel tarihine kısa bir geri dönüş yaptığımızda, bir kişinin endüstriyle uğraşması durumunun onun hiçbir şeye sahip olamadığının *prima facie*[†] kanıtı olduğunu dile getiren bir durumla karşılaşırız. Serflik ve kölelik altında çalışanlar sahip olamaz, sahip olanlar çalışamaz. Çok yeni olsa bile -kültürel olarak konuşmak gerekirse- ataerkil bir ailede bir kadının çalışmaları kendi çalışmasının ürünleri olarak adlandırılması gerektiğine şüphe yoktur. Barbar kültüre doğru geri gittiğimizde, ataerkil aile şimdiye nazaran daha iyi bir durumdayken, bu konum daha kesin bir inançla kabul edildi. Aile reisi mülkiyeti tek başına elinde bulundurabilirdi; ve hatta feodal bir üstü olması durumunda bile mülk sahipliğinin kapsamı büyük ölçüde yeterliydi. Mülkiyetin kullanım hakkı, bir yandan kahramanlığa dayalı bir kullanım hakkı, diğer yandan üstünün kontrolündeki müsamahaya dayalı bir kullanım hakkıdır. Kullanım hakkının tanımlayıcı temeli olarak kahramanlığa başvurma, gelişme erken barbar kültüre doğru geri götürüldükçe daha sürekli ve daha dolaysız hale gelmiştir; barbarlığın alt kademelerine ya da vahşiliğin üst kademelerine kadar,

[†] İtalik vurgu yazara aittir. Prima facie: ilk bakışta. Prima facie evidence: aksi kanıtlanmadıkça doğru sayılan kanıt

“eski iyi plan” küçük bir hafifletmeyle üstün gelmektedir. Alışılmış kabuller olgusuna temel olacak biçimde, mülk sahipliği ve onun aktarımını çevreleyen meşru durumlar ve koşulların ne olduğuna yönelik belirlenmiş uzlaşmalar ve belirli bir anlayış her zaman mevcuttur. Günümüzde *statüko*[‡] -yerleşmiş çıkar-olarak kabul edilen şey, karşı koyulmaz gücün desteğiyle bir zorluğa göğüs germedikçe, doğru ve iyidir. Çok eski kullanım biçimlerince tasdik edilen mülkiyet hakları, mülke zorla el koyma durumu haricinde bütün çok eski kullanım biçimleri gibi, dokunulmazdır. Ancak çok kısa süre içerisinde zapt etme ve zorla alıkoyma, kullanım meşruluğunu kazanmıştır ve sonucunda ortaya çıkan kullanım hakkı alıştırmaya vasıtasıyla dokunulamaz hale dönüşmüştür. *beati possidentes*[§]

Kahramanlığa dayalı kullanım hakkının üstün geldiği barbar kültür dönemi boyunca, nüfus iki ekonomik sınıfa ayrılmaktadır: endüstriyel işlerle uğraşanlar ve savaş, hükümet, spor ve dinsel törenler gibi endüstriyel olmayan işlerle uğraşanlar. Barbarlığın erken ve daha naif aşamalarında ilki normal durumlarda hiçbir şeye sahip değildir; ikincisi ise zapt ettikçe, ya da zapt eden ve elinde bulunduran atalarından kullanım onayı altında miras aldıkça böylesi bir mülkiyete sahip olurlar. Kültürün gene alt bir kademesinde, ilksel vahşi sürüsünde, nüfus benzer bir şekilde ekonomik sınıflara ayrılmamıştır. Burada zorlama, kahramanlık ve çok eski bir konum üzerinde imtiyaz dayanan aylak sınıf yoktur; ve ayrıca mülk sahipliği de yoktur.

Bu, bir yandan sömürü diğer yandan angarya iş olarak görevler arasında haksız bir ayrımın olmadığı topluluklarda, mülkiyetin kullanım hakkının da olmadığına ilişkin kaba bir genelleme olarak ele alınacaktır. Kültürel sekansta, mülk sahipliği sömürü düzeninin doğuşundan önce başlamaz; ama ayrıca bir erkek uğraşı olarak sömürünün ilk başlangıcıyla da başladığı söylenemeyeceği de eklenmelidir. Bu çok vahşi erken topluluklarda, özellikle de barışçıl vahşilerin düzensiz sürülerinde, herhangi bir üyenin çabasının ürününün, ait olduğu grup tarafından tüketilmesi bir kuraldır; ve tüketim kolektif veya ayırım gözetmeksizin, birey hakkı ya da mülk sahipliği sorgulanmaksızın tüketilir. Mülk sahipliği meselesi üretilmiş ya da tüketime yönelik son şeklini almış bir nesne olgusuyla gündeme getirilmez.

Mülk sahipliğinin en erken oluşumu, barbarlığın erken aşamalarına denk düşer gibi görünmektedir ve mülk sahipliği kurumunun ortaya çıkışı görünüşe bakılırsa barışçıl bir yaşam biçiminden yağmacı bir biçime geçişin doğal bir sonucudur. Bu, barbar kültürde endüstriden ziyade bir sömürü

[‡] İtalik vurgu yazara aittir.

[§] İtalik vurgu yazara aittir. Sahip olanlara ne mutlu.

yaşamına önderlik eden sınıfın bir ayrıcalığı olmaktadır. Barbar kültürün nüfuz eden karakteristiği, onu önceleyen barışçıl yaşam evresinden farklı olarak, sömürünün, zorlamanın ve el koymanın unsurudur. Erken aşamalarında mülk sahipliği, kullanım biçimlerinin denetimi altında sisteme ve tutarlılığa indirgenmiş zorlama ve ele geçirme alışkanlığıdır.

İlksel vahşiliğin barışçıl komünistik düzeninde ele geçirme ve malları bireysel hesabında biriktirme pratiği, yeni bir kurum keşfetme derecesinde revaçta olamamıştır; üyeleri arasında karşılıklı güce ve hileye başvurma gibi şeylerden doğan anlaşmazlıklar grup için ölümcül olabilirdi. Aynı nedenle tüketilebilir malların bireysel mülk sahipliği, yağmacı hayatın ilk başlangıcıyla yaygınlaşmamıştır; savaştı ilksel sürüler için kolektif sürüye tam mücadele etkinliği vermek adına, kıt olan geçim araçlarını ortaklaşa tüketme ihtiyacı daima var olmuştur. Böyle olmasaydı onlar, henüz kolektif tüketimden vazgeçmemiş herhangi bir düşman sürüden önce yenik düşerlerdi.

Yağmacı hayatın ortaya çıkışıyla yağmalama, malları düşmandan ele geçirme pratiği başlamıştır. Ancak yağmacı alışkanlığın, ele geçirilen şeylerin özel mülkiyetinin doğuşuna neden olması için, bu şeyler bir nevi kalıcı türde araçlar ve doğrudan tüketilmeyen geçim araçları olmak zorundadır. İlksel kültürde geçim araçları, adet gereğince grupla ortaklaşa tüketilmektedir, ve malların böyle tüketim biçimi ayrıntılı bir kullanım sistemine göre düzenlenmiştir. Bu kullanım biçimi, her üye bireyin yaşam alışkanlığının önemli bir parçası olduğu için, kolaylıkla sona ermemiştir. Kolektif tüketim pratikleri aynı zamanda grubun hayatta kalması için gereklidir ve bu gereklilik insanın zihninde mevcuttur ve neyin doğru ve uygun olduğuna dair düşünce alışkanlıklarının düzenlenmesi üzerinde bir gözetim uygulamaktadır. Mal birikiminin bireysel tahsisi fikrinin arkaik adamın genel düşünce alışkanlıklarına yabancı olmasından dolayı, bu erken aşamada şiddete olan herhangi bir eğilim, böylece kendisini ne tüketilebilir malların ele geçirilmesinde ve alıkoymasında ne de böyle yapmak için zaten kendisinde var olan bir çekicilikte açıklayacaktır.

Mülkiyet fikri maddi ve kalıcı araçlar dışında hiçbir şeye kolaylıkla eklenmemiştir. Bu sadece ticari gelişmenin çok iyi ilerlemiş olduğu -pazarlık ve satışın topluluğun hayatında geniş rolünün olduğu- tüketimin daha dayanıksız araçlarının onun servetinin bir parçası olarak hiçbir şekilde düşünülmediği durumda mevcuttur. Kişisel hizmetin gözden kaybolan sonuçlarını servet fikri altına getirmek bir kat daha zordur. Hizmetleri servet olarak sınıflandırma girişimi meslek dışındakiler için anlamsızdır, ve hatta uzman iktisatçılar böyle bir sınıflandırmanın anlaşılabilirliğine ilişkin farklı görüşlere sahiptirler. Sağduyu kavrayışında mülkiyet fikri, mevcut durumda

maddi, satılabilir dayanıklı bazı malların dışında hiçbir şeye eklememmiştir. Bu, paraya ilişkin fikirlerin ve bakış açılarının yürürlükte olduğu modern uygar topluluklar için de geçerlidir. Benzer bir biçimde ve benzer bir nedenle, kültürün önceki, ticari olmayan bir aşamasında, mülk sahipliği kavramını herhangi bir şeye, özellikle dayanıklı araçlara uyarlama konusunda daha az fırsat ve büyük güçlük mevcuttur.

Ancak, yağmacı bir sürünün baskınında ele geçirilen kullanım ve tüketimin dayanıklı araçları, ya genel kullanımın araçları ya da onları ele geçiren kişi için doğrudan ve sürekli kişisel kullanımın araçlarıdır. Önceki durumda mallar, mülk sahipliği kavramına sebebiyet vermeden grup tarafından ortaklaşa tüketilir; daha sonraki durumda kullanıcısının şahsına organik olarak içkin olan şeylerin sınıflarına ayrılırlar, dolayısıyla onlar bir servet birikimi veya mülkiyetin eşyaları olarak şekillenemezlerdi.

Bir mülk sahipliği kurumunun nasıl yağmacı hayatın erken dönemlerinde malları ele geçirme yoluyla doğmuş olabileceğini görmek zordur, ancak kişilerin ele geçirilmesiyle durum farklıdır. Esirler komünal tüketim biçimine uymayan öğelerdir, ve onların esir eden bireylerce tahsis edilmeleri gruba belirgin bir zarar vermemektedir. Aynı zamanda bu esirler, onları esir edenlerden bireysellik bakımından bariz bir şekilde ayrı olmaya devam ederler, böylece sözde-kişisel alan altına kolayca sokulamazlar. Sert koşullar altında esir edilenler en çok kadınlardır. Bunun için iyi sebepler vardır. Bir erkek köle grubunun olduğu yerler dışında, ilksel grupta kadınlar daha kolay kontrol edilebildiği gibi, daha işe yaradılar. Gruba yönelik olarak emeklerinin geçimlerinin bedelinden daha çok değeri vardır, ve silah taşımadıkları için esir erkeklerden daha az tehditkârdırlar. Çok etkili bir şekilde ganimet maksadına hizmet ederler, böylece onları esir eden kişi olarak ilişkilerini temellendirmesi ve görünür kılması nedeniyle, esir edenler açısından bu zahmete değerler. Bu amaçla esir aldığı kadınlara karşı egemenlik ve zorlama tavrını sürdürür; ve onun kahramanlığının sembolleri olarak, onların rakip savaşçıların emrine girmelerine izin vermez. Onlar, emretmek ve kısıtlamak için uygun öznelere; onları hâkimiyeti altına almak hem şerefine hem gururuna hizmet eder, bu bakımdan onların faydası muazzamdır. Ancak esirler üzerindeki hâkimiyeti onun kahramanlığının bir kanıtıdır, ve diğer erkeklerin kendi yararına sömürmesi gerektiği, esir edenin zorlayıcı ilişkisinin kanıtı olarak hizmet eden kadınlarının, ganimetleri olarak faydasıyla uyumlu değildir.

Bu pratik gelenek içinde pekiştiğinde, ele geçiren kişi ele geçirdiği kadınlar üzerinde geleneksel bir özel kullanım ve kötüye kullanım hakkını deneyimlemeye başlar, onun kişiliğinin açıkça organik olarak bir parçası

olmayan bir nesne üzerindeki geleneksel kullanım ve kötüye kullanım hakkını, naifçe algılandığı şekliyle mülkiyet ilişkisi olarak tesis eder. Esir edenin bu kullanımının topluluğun alışkanlıkları içinde yerini bulmasından sonra, sınırlanmış ve gözetim altında tutulan kadınlar, sıklıkla esir edildikleri kişiyle geleneksel olarak onaylanmış bir evlilik ilişkisine maruz kalmışlardır. Sonuç, erkeğin efendi olduğu yeni bir evlilik biçimidir. Mülkiyet-evliliği** (ownership marriage), hem özel mülkiyet hem de ataeril aile biçiminin kaynağı gibi görünmektedir. Bu büyük kurumların ikisi de dolayısıyla öykünülen bir köken olmaktadır.

Burada, ne mülk sahipliğinin esir alınan kadınlardan ziyade diğer kişilere doğru genişlemesi sayesinde gelişimin farklılaşan detayları, ne de mülk sahipliği ile aynı zamanda revaçta olan evlilik kurumunun daha ilerideki gelişimi ele alınamaz. Muhtemelen, mülkiyet-evliliği kurumunun tanımlayıcı tesisine çok da uzak olmayan ekonomik evrimdeki müteakip bir noktada, onun sonucu olarak tüketilebilir malların sahipliği gelmiştir. Evlilikte köle olarak kullanılan kadınlar sadece efendilerine kişisel hizmet vermekle kalmazlar, aynı zamanda faydalı araçların üretiminde çalışan kimseler olurlar. Topluluğun savaşa katılmayan ya da soylu olmayan üyeleri genellikle böyle çalışanlardır. Ve haksız çıkarımla belirlenen, ya da bana hizmet eden kişileri, “benim” olarak görme ve böyle olduğunu iddia etme alışkanlığı erkeklerin düşünce alışkanlığının kabul görmüş ve ayrılmaz bir parçası olduğunda, yeni kazanılan mülk sahipliği kavramını, mülk sahipliği altında tutulan kişilerin icra ettiği emeğin ürünlerine kadar genişletmek görece kolay bir meseleye dönüşmüştür. Ve mülk sahipliği kurumunu şekillendirmede çok büyük bir rol üstlenen öykünmeye benzer eğilim, etkisini yeni sahip olunan şeylerin kategorisine kadar genişletir. Kadınlarının emeğinin ürünleri sadece efendisinin yaşamının bolluğunu ve konforunu devam ettirmedeki işe yararlılıklarından dolayı talep edilip değer biçilmez; aynı zamanda onun nice verimli hizmetçiyi elinde bulundurduğunun gösterişçi kanıtı olması bakımından değerlidir, dolayısıyla onun üstün gücünün bir kanıtı olarak işe yararlıdır. Tüketilebilir malların tahsisi ve birikimi, ilkel sürü-komünizminin doğrudan bir doğal sonucu olarak neredeyse hiç revaçta olamamıştır, ancak kişilerin mülk sahipliğinin basit ve dikkat çekmeyen bir sonucu olagelmıştır.

** Makalede hem “ownership” hem de “property” sözcüklerinin sıklıkla geçmesi ancak bununla birlikte aralarındaki farka işaret etmenin gerekli olmasından dolayı ownership “mülk sahipliği”, property ise “mülkiyet” olarak çevrilmiştir. T. Veblen’in Aylak Sınıfın Teorisi adlı kitabında daha önceden Türkçeye çevrilmiş olduğu ve böylesinin daha uygun olduğu düşünüldüğü için sadece “ownership-marriage” ifadesindeki “ownership” sözcüğünün mülkiyet olarak çevrilmesi tercih edilmiştir.